

РЕЦЕНЗИЯ

от доц.д-р Людмила Векова

ПУ „П.Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

„доктор“

област на висше образование: **3. СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И ПРАВНИ
НАУКИ**
професионално направление **3.4. СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ (ИСТОРИЯ НА
СОЦИАЛНАТА РАБОТА)**

Автор: АЛЕКСАНДЪР ХРИСТОВ ХРИСТОВ

Тема: „СИСТЕМИ И МОДЕЛИ ЗА СОЦИАЛНА ЗАЩИТА В БЪЛГАРИЯ
(1944-1989)“

Научен ръководител: проф. дпн Албена Чавдарова
СУ „Св. Климент Охридски“

1. Общо описание на представените материали

Представеният дисертационен труд е придружен от всички необходими документи и материали според изискванията на ЗРАСРБ

Докторантът е приложил 5 броя публикации по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта.

Докторантът Александър Христов Христов завършва ОКС „Бакалавър“ по специалност „Средновековна българска история“ към Софийски университет „Свети Климент Охридски“ през 2005 година и продължава образованието си в ОКС „Магистър“ в Историческия факултет на университета по специалност „Българско средновековие и Възраждане“, което завършва през 2007г.

От 2016г. е зачислен като докторант във Факултета по педагогика, катедра „Социални дейности“ в професионално направление 3.4. Социални дейности (История на социалната работа)

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Тематиката на дисертационната разработка се отличава с актуалност и значимост в теоретично и в научно-приложно отношение.

Актуалността на проблематиката се доказва от липсата на достътно задълбочени научни изследвания за развитието на системата за социална защита в България през периода на социалистическия обществен строй – от септември 1944г. до 1989г. Както отбелязва докторантът „проблемите на социалната защита в българското общество от втората половина на 40-те до края на 80-те години на миналия век останаха извън ползрението на научните изследователи и социалната история“.

Цялостното проучване и задълбоченият научен анализ на социално-защитната система в България в периода на нейното социалистическо развитие е в основата на обективната оценка за промените в моделите от гледна точка на тяхната ефективност и целесъобразност и за преодоляване на субективизма на носталгичното отношение към осъществяваната от държавата социална политика. В този аспект изследователското внимание към отделни слабо проучени аспекти на социалната защита, което дисертантът заявява като ориентация на дисертационния труд, съдейства за преодоляване на съществуващи стереотипи и за комплексна и обективна оценка на държавната социално защитна политика на НРБ през посочения период.

Поставените цели и задачи от докторанта са удачно формулирани спрямо тематиката на дисертационния труд.

4. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа 184 страници, като изложението е изчерпателно и логически обвързано. Структуриран е в увод, теоретична постановка на изследването, три глави, заключение, приноси, извори като архивни документи, нормативни актове и документи от изследвания период, библиография от 113 източника, от които 10 чуждоезични. В текста са включени 25 фигури, които в схематичен вид представят организацията на системата на социална защита, основно системата на социалното подпомагане през разглежданите времеви периоди.

Структурата на дисертационния труд е подчинена на формулираната цел и поставения кръг от задачи и се отличава с логическа последователност на отделните глави. За постигането на целта и задачите на дисертационното

изследване, докторантът Александър Христов използва допълващи се подходи и методи - теоретичен анализ, анализ на нормативни документи и на литературни източници и др.. Съдържанието на дисертацията показва задълбочено познаване на публикациите по изследваната проблематика, прилагане на подходящ инструментариум за изследване и анализ и за критична оценка на разглежданите концепции, литературни източници и голям брой нормативни документи. Докторантът е извършил задълбочено проучване на голям обем фактологическа информация за период от повече от 40 години – в т.ч. закони и наредби, на базата на която е извършена периодизацията в развитието на системата за социална защита от 1944 до 1989 година. Ползвани са разнообразни източници и е анализирана сериозна като обем и обхват информация.

В увода, освен актуалността на проблематиката са отбелязани структурата на изследването, целта и задачите, периодизацията като хронологическа рамка на проучването и обекта и предмета на изследването .

Извършената периодизация на изследването на дисертационния труд, посочена в увода, определя съдържанието на отделните глави.

Първа глава на дисертационния труд е фокусирана върху теоретичен анализ на общественото подпомагане в държавната политика на България от 30-те до средата на 40.те години на XX в. Изследването е насочено към анализ на законовата уредба и организацията на социалното подпомагане като елемент на системата за социална защита и е базата за оценяване на промените, настъпващи след 1944г. в тази система. Оценено е засилването на социално защитната роля на държавата на базата на консолидирането на всички дейности по обществена грижа и защита на населението, в резултат на което тя получава водеща роля в изграждането на системата на общественото подпомагане.

Във *втора глава* е анализирано развитието на системата за социална защита в Народна Република България през периода 1944-1989 година като докторантът дефинира три съществени периода.

Първият период, определен като „Период на трансформация“ обхваща времето от 1944 до 1948г.и анализира процеса на трансформация на социалната защита като държавна политика В основата на дефинирането на този период е трансформацията в общественото развитие, определено като „преход към

социалистическо развитие“. Периодът на трансформация е диференциран в два етапа. През първия акцентът по отношение на системата на социалното подпомагане е в структурното изграждане и трансформиране на съществуващата система основно към защита на пострадалите от военните действия, и едновременно с това към разширяване на обхвата и целите – цялостна материална и морална подкрепа и обхващане на всички нуждаещи се от помощ. Паралелно със структурните изменения са анализирани промени във финансовата организация на социалното подпомагане и в законовата регламентация на социалните помощи. Интересен аспект в разглеждането на този период на трансформация е акцентът върху трудово задължителни и социално законодателни рестрикции за определени групи с цел ограничаване на тяхната десоциализация. Анализирани са политики на държавата за създаване и регулиране на трудовата заетост.

Следващият етап на трансформация е определен като „Период на народна демокрация (1944-1948)“. Той се отличава с дефиниране на групите, нуждаещи се от помощ и ориентация на държавната политика към подобряване на тяхното социално и материално положение, към законова регламентация на семейството като обект на социална политика и засилване на неговата роля чрез система от мерки с финансов и организационен характер. Изгражда се структурата на системата за обществени грижи на нуждаещи се лица. Акцентът през този период е засилване на ролята на държавата, интензивен процес на централизация на социалната политика и ограничаване и ликвидиране на дейността на благотворителните и други частни организации.

С особена важност се отличава вторият етап в развитието на системата на социалното подпомагане (1949-1951г), определен като „Изграждане на социалната (социалистическа) държава“. Разширяването на обхвата и реализирането на социално отговорна политика за преодоляване на основните социални рискове е съпроводено с трансформация на цялостния модел на социално защитна система, с превръщане на социалната защита в част от държавното управление и ликвидиране на нейната организационна и финансова самостоятелност. Основната промяна през този етап е свързана с одържавяването на системата на социалното осигуряване и трансформиране на принципа на нейното финансиране. По отношение на социалното подпомагане са анализирани промените в законовата уредба, в

организацията и управлението му като елемент на държавна структура на изпълнителната власт. Формулирани са основните направления на държавното обществено подпомагане

С най-голяма продължителност (от 50-те до края на 80-те години на XX век) е *третият период* в развитието на социалната защита, дефиниран като „Егалитарен социален модел в развитото социалистическо общество“, който авторът структурира в 4 етапа и анализира тяхната специфика. Формулирани са принципите на социалната политика като отражение на характеристиките на съветската социална политика, изследвани са процесите на национализация на съществуващите пенсионни фондове и промяната на управлението на социално-осигурителната система. Анализирани са формите, мерките, дейностите на общественото подпомагане, измененията в организационната структура на системата, водещи до значително разширяване на обхвата на категориите и на техните права в аспекта на социалистическата идеология и разбирането за обществената грижа и благоденствието на обществото. Развитието на системата за социална защита е изследвано и оценено в тясна връзка с протичащите политически процеси и промени в държавното управление. В този аспект е представено и изменението на социално-осигурителната система.

Трета глава е фокусирана върху анализ на социалната защита при някои рискове. Изследвана е социалната защита срещу безработица. Независимо от провежданата държавна политика за ограничаване и ликвидиране на безработицата като социален риск, системата за социална защита предвижда обезщетения и помощи за временно незаети лица и безработни поради структурни промени в икономиката, които са проучени от докторанта. Специален акцент е анализът на младежката социална защитна политика. По отношение на системата на пенсионното осигуряване са разгледани законови разпоредби, уреждащи прилагането на мерки с антисоциален характер.

Заклучението показва адекватна преценка на значимите приноси моменти в дисертационния труд. Обобщени са основните изводи, отнасящи се до цялостната изследователска работа

5. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертационният труд се отличава с избора на проблематика, която е сериозно предизвикателство поради значителния времеви период, големият обхват на формите и елементите на системата за социална защита и сложността на различните аспекти, в които може да бъде анализирано нейното развитие. Темата на дисертационния труд не е била обект на задълбочени научни изследвания и едновременно с това придобива особена актуалност във връзка с дискусиите по отношение на предизвикателства пред развитието на системата за социална защита и реформите в социалната сфера за постигане на баланс между възможното и очакваното от тази система.

Като цяло, приемам формулираните научни приноси от кандидата и на теоретическо, и на научно- приложно равнище, като ще подчертая особено следните:

- осъщественото задълбочено историко-аналитично изследване на системата за социална защита с основен акцент системата на социалното подпомагане в България през периода на социалистическото развитие (1944-1989г.)

- систематичният анализ на измененията в законовата уредба, обхвата, мерките, управленската структура и функциите на организационните звена на системата на социалното подпомагане, което дава възможност за разширяване и обогатяване на научното поле в сферата на втората защитна мрежа и изграждане на обективна оценка за протичащите процеси в социалистическия социален модел;

- историческото проучване на еволюцията, специфичните особености и сложните взаимовръзки в социално-защитната система на българското общество в периода 1944-1989г.

Като принос на дисертационния труд може да бъде посочена извършената по преценка на автора периодизация на развитието на системата за социална защита през времето на социалистическия обществен строй и дефинирането на основните съдържателни и параметрични характеристики в нейното изменение през отделните етапи.

6. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите на докторант Александър Христов са пет – една студия, три статии и един доклад, представен на ФСС на ИФ на СУ „П.Хилендарски“ и са по

проблематиката на дисертационното изследване. Две от статиите са публикувани в реферирано списание .

7. Автореферат

Авторефератът в обем от 53 страници съответства на изложението в дисертационния труд и представя адекватно, цялостно, подробно и по коректен начин съдържанието и основните постижения в него.

8. Критични забележки и препоръки

Проведеното изследване притежава безспорни достойнства, но би било полезно да се направят някои забележки и препоръки, които в никакъв случай не понижават достойнствата на дисертационния труд.

1. Налице е известна несъразмерност в обема на отделните глави - глава първа е с обем 6 страници, глава втора – с обем 85 страници и глава трета – с обем 46 страници.

2. Необходимо е терминологично и съдържателно прецизиране на използваните категории социална политика, система за социална защита, социално осигуряване, социално подпомагане и на взаимовръзките между тях. Посочените категории трябва да използват с утвърденото и общоприето в икономическата теория значение В дисертационния труд в някои текстове се ползват термини като обществено подпомагане, социално обезпечаване, което налага предварителното им дефиниране.

3. Има известно застъпване във времевите периоди в направената периодизация. Периодът на изграждане на социалната (социалистическа) държава обхваща годините от 1949 до 1951, а егалитарният социален модел в развитото социалистическо общество започва от 1950 година.

4. С определени резерви може да се възприеме терминологичното определяне от дисертанта на периода „Егалитарен социален модел в развитото социалистическо общество“, което започва от 1950 година. В исторически план програмата за изграждане на развито социалистическо общество в България е приета на Десетия конгрес на БКП (1971г.), поради което налагането на

„Егалитарен социален модел в развитото социалистическо общество“ с начало от 1950 година е нелогично и противоречи на исторически факти.

9. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Качествата на дисертационното изследване и формулираните приноси изискват популяризиране и широко разпространение. Добре би било, Александър Христов да публикува дисертационния труд, за да бъде от полза на изследователи и на специалисти, работещи в областта на социалната политика, социалното осигуряване и социалното подпомагане.

Могат да се отправят общи препоръки за продължаване на изследването и разширяване на неговия обхват чрез включване на анализ и на други елементи на социално-защитната система, които не са достатъчно анализирани през периода 1944-1989 година

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантът Александър Христов Христов притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от дисертационния труд и автореферата и предлагам на членовете на научното жури да присъди образователната и научна степен „Доктор “ на Александър Христов Христов в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.4. Социални дейности (История на социалната работа)

София, 03.03.2020г.

/доц.д-р Людмила Векова/